

India könyvtári rendszere

SETH, Renu

SETH, Renu: Storehouses of knowledge to educate the masses. The Indian library system: a present day scenario (Buch und Bibliothek, 58. vol. 2006. 9. no. 622–628. p.) című írását Mohor Jenő tömörítette. (A cikk a Frankfurti Könyvvásár alkalmából íródott, ahol a díszvendég India volt.)

Az ország

India 3,29 millió négyzetkilométernyi területén 1,1 milliárd lakosával a második legnépesebb nemzet a világon. A köztársaság 28 államból és 7 szövetségi tartományból áll. Noha a Föld szilárd felszínének csak 2,4%-át foglalja el, ezen a világ népességének több mint 15%-a él. A lakosság közel 70%-a fálvakban lakik.

India gazdag és egyedülálló kulturális örökséggel rendelkezik; történelme során meg tudta őrizni hagyományait a megszállók és a bevándorlók által behozott szokások, hagyományok és eszmék befogadása ellenére is. Bár szekularizált, demokratikus köztársaság, a vallás (lényegében a hinduizmus) központi szerepet tölt be kultúrájában: a vallásgyakorlás a vidéki élet szinte minden területén jelen van.

Indiában 22 hivatalosan bejegyzett nyelvet beszélnek, a központi (szövetségi) kormány kom-

munikációs nyelve a hindi és az angol. A gyors iparosodás és a gazdaságra gyakorolt erős multinacionális befolyás következtében az angol nyelv az üzleti élet kommunikációs eszköze.

Az 1947 óta független India régóta harcol az éhínség és a szegénység ellen. A kétszáz éves gyarmati uralom saját népe szükségleteinek kielégítésére alkalmatlan országgá tette. Ma azonban India a világ legnagyobb demokráciája és a világ tizedik legnagyobb gazdasága. India gazdasága az egyik legdinamikusabb a világon, elsősorban információtechnológiai (IT) iparának köszönhetően.

A fellendülésnek azonban van árnyoldala is: több mint 250 millió ember él a szegénységi küszöb alatt. Nem lebecsülni akarjuk az IT-iparnak a fellendülésben játszott szerepét, de tény, hogy csak a GDP két százalékát adja, és mindössze egymillió embert foglalkoztat. India szegényei elsősorban vidéken élnek kis földeken gazdál-

ková vagy mezőgazdasági bérmunkásként, és nem élvezik a technológiai fejlődés közvetlen előnyeit. Ha az ország tartós fellendülést akar, a fejlesztéseket a lakosság 70%-ára és a – jelenleg agrárjellegű – gazdaság negyedére kell kiterjesztenie. Jelenleg azonban India inkább a vezető globális exportőr szerepére törekszik, mintsem a súlyos szegénység felszámolására. Jelentős aránytalanságok tapasztalhatók az országban: a vidéki Indiát még mindig az elmaradott oktatásügy, egészségügy és infrastruktúra jellemzi. A szegénységből való kiemelkedés kulcsa a vidékfejlesztés; javítani kell az esélyegyenlőségen és a társadalmi igazságosságon.

A szegénység leküzdésének leghatékonyabb eszköze az oktatás. A könyvtárak a tudás tárházaiként hosszú távon képesek részt venni a tömegek oktatásában. Egy ország sem tud fejlődni a lakosainak nyújtott minőségi könyvtári szolgáltatások nélkül. Ezért egy olyan demokráciában, mint India, megfelelő információs infrastruktúrát kell kiépíteni, hogy mindenkihez eljussanak a kulturális, történelmi, természettudományos és műszaki ismeretek. A kormányzat komolyan foglalkozik a vidéki könyvtári ellátás gyökeres átalakításával, amely együttműködne a Nemzeti Írástudás Misszió (National Literacy Mission) továbbképzési programjával.

Könyvtári helyzetkép

A könyvtárügyet a sokféleség jellemzi; az egyes könyvtári területek a fejlődés eltérő szintjén állnak. India könyvtár- és tájékoztatásügye a következő öt területből áll:

Országos feladatkörű központi könyvtárak

Ehhez a körhöz kétféle könyvtártípus tartozik. Az elsőbe a kalkuttai Nemzeti Könyvtár és a kötelezpéldányban részesülő szövetségi közkönyvtárak, a Delhi Közkönyvtár, a Connemara Közkönyvtár, a chennai és a mumbai Állami

Központi Könyvtár tartoznak. Ezekben a központi könyvtárakban minden Indiában publikált dokumentum hozzáférhető, fenntartójuk a kulturális minisztérium.

A második csoportot az országos feladatkörű szakkönyvtárak alkotják, mint az Országos Tudományos Könyvtár vagy az Országos Orvosi Könyvtár. A huszadik század folyamán ezek az országos könyvtárak elszigetelten fejlődtek.

Közkönyvtárak

India közkönyvtári rendszere több mint egy évszázados múltra tekint vissza. Az első fontos lépés az 1808-ban kiadott, a publikációk beszállításáról és regisztrálásáról szóló rendelet megjelenése volt. (1910-ben a Baroda állambeli közkönyvtári hálózat létrehozása is fontos eseménynek tekinthető.) A fejlődés második szakasza a kezdetektől 1937-ig tartott. A harmadik szakaszban a kongresszus több tartományban is hatalomra jutott, és ott falusi könyvtárak létesültek kormányzati segítséggel. (Bebecslések szerint 1942-ben már 13 000 falusi könyvtár működött.) 1948 és 1951 között három, a könyvtárügy szempontjából jelentős esemény történt:

- a Madraasi Közkönyvtári Törvény megszületése (1948); ez volt az első erőfeszítés a közkönyvtári szolgáltatások intézményesítése, koordinálása és szervezése érdekében;
- a Nemzeti Könyvtár megalapítása (1948);
- a Delhi Közkönyvtár megalapítása az UNESCO kezdeményezésére (1951).

India alkotmánya szerint a közkönyvtárak fejlesztése állami feladat; ennél fogva minden állam kötelessége, hogy területén különböző szintű könyvtárakat létesítsen. Az egyes államok eltérő fejlettsége miatt a kulturális minisztérium létrehozta a *Raja Rammohun Roy Könyvtári Alapítványt* (RRRLF), mely a közkönyvtárak fejlesztésének központi irányítója, és amely aktívan együttműködik az államok kormányaival, a szövetségi tartományok vezetésével és a területen dolgozó önkéntes szervezetekkel.

Az alapítvány ma 28 központi állami könyvtárat tart fenn, és az ország 60 000 közkönyvtára közül 31 274 különböző szintű könyvtárat támogat; felelős azért is, hogy forrásokat mozgósítson az állami és területi központi könyvtárak modernizálása, az infrastruktúra fejlesztése és a személyzet képzése érdekében.

India mára felismerte a közkönyvtárak szükségességét, azonban azok fejlődése még nem érte el a megfelelő szintet, és a közkönyvtárak helyzete sem egységes. Ahogy az államok különböznek méretben, népességben, az írástudás mértékében, a helyi nyelven megjelent könyvek számában, a gazdasági fejlettségben és így tovább, úgy különbözik egymástól államonként a könyvtári rendszer infrastruktúrája. A falusi könyvtárak egyes államokban a közkönyvtári rendszer részét képezik, másutt viszont a felnőttoktatási vagy a közönségkapcsolati minisztériumhoz tartoznak. Az ország számos részén a vidéki közkönyvtárakat helyi klubok vagy önkéntes szervezetek alapították és tartják fenn, ezért a vidéki könyvtárak nemcsak nagyságukban, hanem vezetésük és finanszírozásuk módjában (és mértékében) is különböznek egy-egy államon belül is. Néhány államban, mint pl. Biharban, az elégtelen kormánytámogatás miatt a könyvtárügy fejlődése megrekedt, és még régi, tekintélyes könyvtárakat is bezártak. A legmagasabb szintű közkönyvtári fejlődést napjainkban *Tamil Nadu*, *Andhra Pradesh* és *Karnataka* államban tapasztalható a 100 km²-re jutó könyvtárak számát, illetve az ingyenes közkönyvtári szolgáltatást használó lakosok arányát tekintve.

Az IFLA ajánlásai szerint 3000 lakosonként van szükség egy közkönyvtárra, így Indiában az egymilliárdot meghaladó népességnek több mint 343 ezer közkönyvtári egységre volna szüksége. Egy felmérés szerint India írástudó lakosságának csak 12,38%-a jut ingyenes közkönyvtári szolgáltatásokhoz. Az állam a szükségesnek tartott 10 rúpia (0,17€) helyett mindössze 0,7 rúpiát (0,01 €) fordít lakosonként közkönyvtáraitra.

Az elmúlt évek fejlődése ellenére nem javult számottevően a falusi tömegeknek nyújtott szolgáltatások színvonala. Eddig a könyvtári hálózata-

tok integrált láncolata sem jött létre, aminek oka elsősorban a jogi szabályozás hiánya. A 28 állam és a 7 szövetségi tartomány közül mindössze 13 államban van olyan könyvtári törvény, amelyben a közkönyvtári rendszer létesítése szerepel. Jelentős előrelépés lenne, ha a többi államban is születnének ilyen törvények. Összegezve elmondható, hogy az indiai közkönyvtárak mind nagyságrendjüket, mind fejlődésük ütemét tekintve elmaradtak a világtól.

A tudományos és szakkönyvtárak

A szakkönyvtárak, valamint a tudományos és műszaki (TM) könyvtárak a fejlettség magasabb szintjét érték el, mint a másik négy terület intézményei. A TM mindig is szerves részét képezte az indiai kultúrának. Az ősi időkben természetfilozófiának nevezett tanítás mindig is a felsőoktatás szerves része volt, és az indiai tudósok munkássága kitörölhetetlen nyomot hagyott a világ tudományos életében mind a történelmi időkben, mind a jelen évszázadaiban. A függetlenség elnyerése után jelentős állami támogatással intézményesítették a tudományos életét, aminek következtében számos intézmény létesült, és a tudományos kutatás szervezett keretek közé került. A kutató-részlegeket megfelelő infrastruktúrával is ellátták laboratóriumok, könyvtárak és forrásközpontok formájában. Ma az ország széles alapokon nyugvó és kiterjedt hálózattal rendelkezik, részben a központi kormány és az államok kormányai, részben a köz- és magánszektor felügyelete alatt. A hálózat nemcsak a mezőgazdaságra és az egészségügyre, hanem az atomenergiára, az űrkutatásra (és egyéb tudományágakra) is kiterjed. A tudományos könyvtárak vannak a legjobb helyzetben az országban, néhányat az illetékes minisztérium, többségüket a központi kormány finanszírozza. Nagyjából kétszáz országos laboratórium és ugyanennyi állami kutató-fejlesztő (KF) intézmény működik Indiában, további kb. 1300 KF-részleg az ipar területén. A Tudományos és Ipari Kutatások Tanácsa (*Council of Scientific and Industrial Research*) az ország vezető KF

szervezeteként 40 laboratóriumában és 100 területi központjában folytat értékes tudományos és műszaki kutató-fejlesztő tevékenységet, mely az ország fejlődéséhez és stratégiai igényeihez szükséges. Mindegyikben jól felszerelt könyvtár vagy információs központ működik.

India KF-tevékenységében jelentős szerepet játszanak az egyetemek is, bár elég nagy az eltérés az állami kutatóintézetek és az egyetemek lehetőségei között. Az egyetemi támogatásokat odaítélő bizottság (*University Grants Commission* = UGC) ugyan támogatja az egyetemi kutató-fejlesztő tevékenységet, de meglehetősen szűkös keretekkel rendelkezik. A függetlenné válás után azért alapítottak új kutatóintézeteket, hogy India jelen legyen a világ tudományos életében, de figyelmen kívül hagyták az egyetemi kutatás lehetőségeit. Néhány évtized elteltével a kormány felismerte ennek hátrányait, és pénzügyi alapokat hozott létre az egyetemek támogatására. Új kezdeményezésként hozták létre az Indiai Társadalomtudományi Kutatások Tanácsát (*Indian Council of Social Science Research*), amely a szakterület intézményeit, egyesületeit és szakfolyóiratokat támogató független testület. A Tanács jelenleg 27 kutatóintézetet és 6 regionális központot támogat, és működteti az 1969-ben általa alapított Országos Társadalomtudományi Dokumentációs Központot, melynek feladata a társadalomtudományi kutatások (és kutatók) segítése könyvtári és tájékoztatói szolgáltatásokkal.

Felsőoktatási könyvtárak

A könyvtárak a felsőoktatási intézmények idegközpontjai, melyeknek az oktatást, a kutatást és az egyéb felsőoktatási programokat kell segíteniük. Indiának kiterjedt felsőoktatási rendszere van. 2005 elején 342 egyetem, köztük 18 központi, 211 állami egyetem, 5 állami törvénnyel létesített intézmény és 13 országos szerepkörű intézmény működött, továbbá 17 625 főiskola (melyen az összes tudományterületet oktatják), és ebből 5386 az UGC által elismert főiskola. Ez a terület tanszéki, főiskolai és egyetemi

könyvtárakat foglal magában. Néhány közismert főiskola és kevés magániskola kivételével azonban a legtöbb tanszék és főiskola nem rendelkezik könyvtárral. Az egyetemek többségének jó könyvtára van, ám ezek elszigetelten működnek.

Az 1956-ban alapított UGC koordinálja és ellenőrzi a felsőoktatás rendszerét, emellett finanszírozza az egyetemeket és főiskolákat. Figyelme kiterjed a felsőoktatási könyvtárakra is: előírásokat állapít meg a könyvtárosképzés és a szolgáltatások tekintetében. Három, különböző szakterületen működő információs központ is létesült, köztük az Indiai Tudományos Intézet (Bangalore) mellett működő Országos Tudományos Tájékoztató Intézet, a mumbai SNDT Női Egyetem (Women's University) és az Országos Társadalomtudományi Tájékoztató Központ (a barodai M.S. Egyetemen). Az UGC finanszírozza az egyetemi és főiskolai könyvtárakat is. (Az iskolai könyvtárak a leginkább elhanyagoltak, mert nincs olyan országos szerv, amely finanszírozná ezeket.) A UGC célkitűzése az egyetemi könyvtárak korszerűsítése, ezért létrehozták a felsőoktatási könyvtárak információs és könyvtári hálózatát, az INFLIBNET-et, mely ellátja az egyetemeket és a kutatókat a szükséges információkkal, és egy országos, nagysebességű adathálózatba kapcsolja a felsőoktatási könyvtárakat.

A kormányzati könyvtárak

Ezek a könyvtárak Indiában főként a brit korszakban jöttek létre a döntéshozók és a hivatalnokok igényeinek kielégítésére. A kormányhivatalok és minisztériumok könyvtárai csak a hivatal munkájához közvetlenül kapcsolódó dokumentumokat gyűjtik, használóik körét az intézmény dolgozóira korlátozzák. A kulturális minisztérium, mely a könyvtárügy fejlesztésének letéteményese, komoly lépéseket tett már a források megosztására és a felügyelete alá tartozó könyvtárak hálózatba szervezésére.

Fontosabb kormányzati kezdeményezések

Könyvtári hálózatok

A könyvtári hálózatok szervezése az Országos Tudományos és Műszaki Tájékoztatási rendszer (NISSAT) kezdeményezésére indult, először a *Calcutta Library Network* (kb. 1986), ezután a *Development Library Network* (kb. 1988), majd további hálózatok kialakításával. Van néhány városi és néhány szakkönyvtári hálózat is. Bár a lakosság 70%-a vidéken él, és a nagyközönségnek nyújtandó hálózati információellátás lenne a legfontosabb teendő, mindezidáig nem sok erőfeszítés történt a közkönyvtárak hálózatba szervezésére.

Könyvtári konzorciumok

A Humán Erőforrás-fejlesztési Minisztérium megalapította az Indiai Országos Digitális Tudományos és Műszaki Könyvtári (INDEST) Konzorciumot. A minisztérium biztosítja az elektronikus dokumentumok előfizetését 38 tudományos intézmény (beleértve az *Indian Institute of Sciences*, *Indian Institutes of Technology*, *Indian Institutes of Management*), továbbá a regionális műszaki főiskolák, 60 központilag fenntartott (vagy támogatott) kormányzati intézet számára. Az INDEST konzorcium jelenleg a legambiciózusabb kezdeményezés a műszaki tudományok területén. A konzorciumok ügye Indiában még kezdetleges állapotban van, ezért megfelelő módszertani segítségre van szükség.

Alapítvány a tudományos és műszaki fejlesztések támogatására

A Tudományos és Műszaki Minisztérium feladata a tudományos és műszaki területek fejlődésének előmozdítása. A finanszírozást végző alapot, a *Fund for Improvement of Science and*

Technology-t (FIST) 2000/2001-ben hozták létre az egyetemek és felsőoktatási intézmények infrastruktúrájának fejlesztésére. Ennek keretében mindegyik egyetemi tanszék és főiskola anyagi támogatást kapott az oktatást és a kutatást segítő infrastruktúra kialakítására. A kezdetek óta több mint 600 tanszék és 189 intézet részesült támogatásban.

A vidéket érintő digitális fejlesztések

A vidék információs hálózatának jobbítása érdekében több digitális könyvtári kezdeményezés született. Ezek egyike a *Madhya Pradesh* államban létrehozott intranet alapú digitális könyvtári hálózat, mely közösségi alapú, költség-hatékony módon tesz eleget annak a célnak, hogy a digitális könyvtár vívmányai eljussanak a helyi lakossághoz.

Ennek egyik megvalósulása az ún. *Gyandoot-program*, amely 21 internet-kávézót kapcsol össze, és melynek mindegyike 10-15 olyan körzetet lát el, amelyek 20-30 ezer fős településekből (20-30 falu) állnak.

A keralai kormány nyújtja a legtöbb elektronikus közhasznú információt a lakosság számára; a vezeték nélküli technológiát alkalmazó *PRAGATI-projekt* pedig 2,5 millió lakost (száz faluban) kíván ellátni. (Ez a program segíti a falvak helyi információtechnológiai központjainak felállítását, hogy majd ezek révén oktatási, egészségügyi, agrár- és egyéb információkat terjeszthessenek.)

A könyvtárak fejlődését akadályozó tényezők

A könyvtárak fejlődésének legfőbb akadálya a lakosság széles körű írástudatlansága. A falusi népeiséget semmi sem ösztönzi a tanulásra, mert úgy érzik, hogy a könyvolvasástól nem növekszik szakmai teljesítményük. Ezen kívül nincsenek regionális nyelveken olvasható megfelelő olvasmányok. A regionális nyelveken kiadott könyvek több mint kétharmada szórakoztató

irodalom, míg a komoly tudományos vagy szak-könyvek csak angol nyelven állnak rendelkezésre. Ezért az írástudó indiai népeségnek csak a 20%-a tekinthető potenciális könyvtárhasználónak. A közkönyvtári mozgalom kibontakozásának másik akadálya az anyagi források állandó hiánya. A könyvtárak még mindig a legalacsonyabb prioritással rendelkeznek a döntéshozói folyamatokban, és a könyvtár-finanszírozás tekintetében nincs összhang az egyes államok lehetőségei és szándékai között.

Egy olyan fejlődő országban, mint India, ahol a könyvtárügyből hiányzik a lendület, fontos szerepet játszhatnak a könyvtáros egyesületek. Jelenleg különböző könyvtártípust képviselő egyesületek és társaságok működnek Indiában. Az országos szervezetek közé tartozik az Indiai Könyvtári Egyesület, a Szakkönyvtárak és Információs Központok Indiai Egyesülete, és olyan regionális egyesületek, mint a Bengáli és a Karnataka Könyvtári Egyesület.

Még sincs olyan komoly országos szintű egyesület, mely ténylegesen hozzá tudna járulni a könyvtárak fejlesztéséhez. Ennek oka az anyagi források szűkössége, a kormányzati érzéketlenség, az egyesületeken belüli ellentétek és a szakmaiság hiánya. Indiának szüksége lenne egy csúcs-testületre a könyvtári és tájékoztatói rendszer áttekintésére és figyelemmel kísérésére, valamint az elkülönült egyesületek összefogására nemzeti és regionális szinten, hogy hatékonyra váljanak.

Összefoglalás

A különböző típusú könyvtárakat különféle intézmények tartják fenn; nincsenek egységes finanszírozási normák, és mivel a különböző kategóriájú könyvtárak forrásai és szolgáltatásai is eltérőek, együttműködés sincs köztük. Annak ellenére, hogy India az információtechnológia egyik úttörője, az országban működő 60 000 közkönyvtárnak mindössze egy százalékát gépesítették.

A könyvtárak és könyvtárosok előtt számos feladat áll, így a megváltozott társadalmi- gazdasági környezetben nemzeti könyvtárpolitikára van szükség, továbbá meg kell újítani a közkönyvtári rendszert, figyelve a jelenlegi és a jövőbeli tendenciákra.

India jelentős társadalmi-gazdasági és politikai reformokat készül végrehajtani, de ezek csak akkor lehetnek hatékonyak, ha megfelelő időben egy korszerű információs rendszert hozunk létre megfelelő infrastruktúrával, korszerű információtechnológiával és képzett személyzetrel. A vidék és város közötti és egyre szélesedő egyenlőtlenség leküzdése pedig csak akkor valósulhat meg, ha hagyományos könyvtárainkat teljeseen megújítjuk.

Használatot könnyítő változások a MATARKA-ban

A Magyar folyóiratok kereshető tartalomjegyzékeinek (MATARKA) adatbázisában eddig szerzői névre lehetett keresni, ezentúl a szerzői kulcsszó szerint is kereshetők lesznek a tételek. A laikus, nem könyvtáros felhasználó gyakran keresett úgy külföldi szerző nevére, hogy annak keresztnévvel indította a keresést: pl. Linda Schell, és nem kapott találatot, mert a szerző Schell, Linda néven szerepelt. A szerzői kulcsszó mezőben ezentúl a keresztnév, vezetéknev sorrendben is lehet a nevekre keresni.

A másik változtatás megengedi, hogy a keresést több folyóíratra szűkítve adják meg (eddig csak egy folyóíratra lehetett szűkíteni a keresést), pl. ha előre kiválasztott könyvtári folyóiratokban kellene keresni, akkor a keresés leszűkíthető ezek címére.

(Burmeister Erzsébet tájékoztatója alapján)